

РЕЦЕНЗІЯ

доктора наук із соціальних комунікацій, професора, професора кафедри цифрових комунікацій та інформаційних технологій Харківської державної академії культури О. М. Кобелєва на дисертацію Н. С. Тюркеджи на тему «Асистивні технології в документно-інформаційних структурах: сервісний підхід», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа

Актуальність теми дисертаційної роботи. В епоху стрімкого розвитку цифрових технологій і зростаючого впливу мережі Інтернет, вивчення асистивних технологій набуває стратегічного значення. Забезпечення доступу до інформаційних ресурсів та послуг для всіх користувачів, зокрема для тих, хто потребує асистивних технологій, визначає можливість скорочення цифрового розриву та формування інклузивного цифрового середовища. Саме тому дисертаційна робота сприймається як важливий внесок у сферу інформаційної доступності та соціальної інклузії. Актуальність теми, особливо в контексті війни та соціокультурних трансформацій в Україні, зрозуміло визначена та належно обґрунтована. У дослідженні проаналізовано важливі виклики, які виникають у зв'язку з відсутністю концепції впровадження асистивних технологій в Україні. Такий підхід не лише надає науковій роботі значущості, але й визначає практичну необхідність у вирішенні цих питань.

Обґрунтованість та достовірність наукових результатів та висновків дисертаційного дослідження базуються на застосуванні комплексу наукових підходів (соціокомунікативного, системного, структурно-функціонального, соціокультурного та компаративного), що обумовлено специфікою наукової розвідки та визначенням методичного підґрунтя дослідження.

На певних етапах проведення дослідження використовувався комплекс методів наукового пізнання: джерелознавчий та термінологічний аналіз, метод моделювання, контент-аналіз, статистичний метод, метод аналізу та синтезу, а також метод узагальнення. Використання різноманітних наукових підходів сприяло глибокому розгляду проблеми та дозволило визначити різні аспекти в контексті сучасних викликів. Робота відзначається ретельністю дослідження, а також аналітичним підходом до висвітлення важливості асистивних технологій для соціальної інклюзії та доступності.

Наукова новизна та практичне значення отриманих результатів дисертаційного дослідження. Дисертація представляє значний науковий внесок, оскільки вперше вивчає та розкриває значення інклюзивного простору в документно-інформаційних установах, побудованого на основі впровадження асистивних технологій. Досліджено та обґрунтовано, що бібліотеки виступають лідерами у впровадженні таких технологій, що забезпечує безбар'єрний доступ для людей з інвалідністю та посилює їхню соціальну інклюзію. Важливим є окреслення стратегічного напрямку застосування асистивних технологій (особливо у воєнний час), як ключового фактору забезпечення соціальної та цифрової інклюзії для широкого кола користувачів.

Результати дисертаційного дослідження надають важливе практичне значення у розвиток сфери інформаційного обслуговування людей з інвалідністю, мають на меті удосконалити практику надання доступу до технологій, ресурсів і послуг. Одержані результати розкривають багатоаспектність використання асистивних технологій у різних напрямах діяльності дають оцінку ефективності технологічних рішень та методів для виявлення переваг та обмежень їх впровадження.

Повнота викладеного матеріалу дисертації в наукових публікаціях. Опубліковані праці, яких нараховується 11 (3 статті у фахових виданнях України, 1 – стаття у виданні, що проіндексовано в наукометричній базі Scopus та 7 публікацій апробаційного характеру), висвітлюють усі основні наукові

результати, які було отримано особисто здобувачем в процесі здійснення дисертаційного дослідження. У публікації, підготовленій у співавторстві внесок здобувача складає 30 %.

Структура та зміст дисертації, її завершеність та відповідність установленим вимогам щодо оформлення. Структурно дисертація відповідає установленим вимогам та має такі елементи: анотація, вступ, три розділи, висновки до розділів, загальні висновки, список використаних джерел та додатки. Викладений матеріал повністю відповідає поставленим меті та завданням дисертації.

Вступ розкриває актуальність теми дисертаційного дослідження, визначає мету, завдання, об'єкт та предмет дослідження, називає використану методологію дослідження, представляє наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, наводить внесок здобувачки.

Перший розділ «Теоретико-методологічні засади розробки та впровадження асистивних технологій в документно-інформаційних структурах» дозволяє отримати вичерпний огляд сучасних наукових розвідок, які розкривають як український, так і міжнародний аспекти. Авторка компетентно аналізує та систематизує наукові публікації у шість груп, які відображають різні проблеми, що значно полегшує подальший аналіз. Використані наукові підходи та методи наукового дослідження обґрунтовано та чітко описані, а системний підхід дозволив глибоко дослідити сутність об'єкта та предмета дослідження. Окреслено проведений термінологічний аналіз, що дозволило уточнити зміст ключових понять та визначити їхню взаємодію в контексті асистивних технологій.

Другий розділ «Сучасні тенденції впровадження допоміжних технологій в документно-інформаційних структурах» присвячено проведенному інтенсивному аналізу проблем, що виникають під час впровадження асистивних технологій у документно-інформаційних структурах. Авторка докладно висвітлила ключові проблеми, такі як нестача фахової освіти бібліотечного персоналу та обмежені ресурси, що впливають

на ефективність процесу. Наукове обґрунтування проблем та їх аналіз у контексті вітчизняного та міжнародного досвіду роблять цей розділ значущим для розуміння аспектів впровадження асистивних технологій в сучасних інформаційних установах.

Третій розділ **«Реалізація соціальної інклюзії в документно-інформаційних структурах України на основі використання асистивних технологій»**, присвячений реалізації соціальної інклюзії в документно-інформаційних структурах України за допомогою асистивних технологій, розкриває важливі напрямки та концептуальну модель впровадження цих технологій. Зокрема, висвітлено перспективні напрямки формування та використання асистивних технологій в документно-інформаційних структурах. Зазначено, що розвиток цифрової інклюзії є актуальним завданням, особливо в умовах сучасних викликів, таких як війна та пандемія.

Зміст розділу визначає імператив впровадження асистивних технологій у бібліотеки, музеї та архіви, наголошуючи на їхньому важливому внеску в соціальну інклюзію та підтримку осіб з інвалідністю. Аналізуючи реалії війни та травматичні наслідки конфліктів, авторка вказує на необхідність уніфікованого підходу та державної підтримки для забезпечення доступності та ефективності використання асистивних технологій.

У загальних висновках логічно та обґрунтовано наведені наукові результати, які були отримані в процесі здійснення дисертаційного дослідження. Вони доводять, що мета та завдання дисертації були досягнуті.

Список використаних джерел демонструє потужну науковотеоретичну базу дослідження, яку опрацювала дисертантка. Її основу склали наукові праці вчених із різних країн світу: Австралії, Британії, Сполучених Штатів Америки, Канади, Індії, Швеції, України тощо, які безпосередньо або опосередковано розглядають асистивні технології та їх вплив на сферу обслуговування користувачів документно-інформаційних структур в Україні.

Додатки містять відомості та факти, які були отримані дисертанткою й стали підґрунтям для наукових результатів та висновків.

Дисертація Тюркеджи Н. С. є такою, що відповідає вимогам Наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» від 12 січня 2017 року № 40 та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44.

Відсутність порушення академічної добросесності. Уважне вивчення тексту дисертаційної роботи не виявило порушень академічної добросесності дисертанткою. Відсутні елементи фальсифікації та фабрикації результатів дослідження. Звіт перевірки тексту дисертації на унікальність із використанням системи StrikePlagiarism підтверджив відсутність академічного плаґіату.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Не зважаючи на високий рівень здійснення дисертаційного дослідження, варто наголосити на деяких зауваженнях:

- У дисертації важливо було б врахувати історичний аспект при огляді використаних джерел, особливо в контексті вивчення особливостей організації роботи бібліотек, архівів і музеїв з особами з інвалідністю. Додавання історичної перспективи дозволило б краще зрозуміти еволюцію підходів та розвиток практик інклюзивної роботи у сфері інформаційно-документального забезпечення для осіб з інвалідністю.
- У підрозділі 1.2. бажано було б надати більш детальну та чітку характеристику сервісному підходу, особливо в контексті того, що він згадується в назві дисертаційного дослідження, є складовою предмету дослідження та наукової новизни.

- Доцільно було б приділити увагу спеціалізованим бібліотекам для людей з інвалідністю, детальніше розглянувши їх роль та функції у впровадженні асистивних технологій та забезпечення доступу до інформації для цільової аудиторії.
- Бажано детальніше висвітлити, як рекомендації, визначені у дисертації, можуть бути адаптовані для різних типів інформаційних установ. Розгляд цього аспекту дозволить отримати більш конкретний і практичний погляд на можливості впровадження здобутих знань та рекомендацій у різних контекстах інформаційних установ, підкреслити їхню придатність та ефективність в різноманітних середовищах.

Загальний висновок. Дисертація Тюркеджи Н. С. на тему «Асистивні технології в документно-інформаційних структурах: сервісний підхід», подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа, є науковою працею високого рівня, яка характеризується не лише науковою новизною, а і практичною значущістю отриманих наукових результатів для їх запровадження в роботу бібліотек України. Тому дисертація рекомендована до захисту в разовій спеціалізованій вченій раді, а Тюркеджи Н. С. заслуговує на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа.

Рецензент,

доктор наук із соціальних
комунікацій, професор,
професор кафедри цифрових
комунікацій та інформаційних

технологій Харківської державної

академії культури

Підпись *М.С.Жаріков*
Начальник відділу діловодства та архіву

Олексій КОБЄЛЄВ